

УДК 821.111-21Марло.09

## ІСТОРИЧНА ДОБА У ТРАГЕДІЇ КРИСТОФЕРА МАРЛО “МАЛЬТІЙСЬКИЙ ЄВРЕЙ”

Валерія Георгієвська

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,  
м-н Свободи 4, м. Харків, 61077,  
e-mail: klass\_philol@mail.ru*

У добу Відродження повністю зруйновано ідеологію попередньої доби, Середньовіччя, тому необхідним було створення нових традицій і філософій. Специфіка англійського гуманізму зумовлена часовими межами його існування – Відродження проникає до Англії тільки в кінці XV ст., англійський гуманізм – це гуманізм пізнього Відродження, в якому були передумови зародження власної ідеології. У цьому контексті творчість Крістофера Марло цікава для дослідження, хронологічно передуючи періоду кризи гуманізму.

*Ключові слова:* К. Марло, доба Відродження, трагедія, проблематика, дійові особи.

Досліджуватимемо творчість Крістофера Марло, зокрема його осмислення та оцінку історичних подій, які відбувались в Англії протягом доби Відродження, та їхній вплив на суспільство, конфлікт людини із соціумом, через неможливість реалізації своїх потенцій.

У вітчизняному та англійському літературознавстві звертають увагу на проблематику трагедій К. Марло дослідження О. Т. Парфьонова [5], Г. Р. Бейкера [6], С. Еліс-Фермор [7], В. Гордона [8], Дж. Левіс [10], А. Веріті [11]. Аналізуючи трагедії письменника, дослідники розглядали їх у контексті творчості У. Шекспіра, віддавали йому належне як талановитому письменнику, але не розглядали трагедії К. Марло як феномен доби Відродження.

Дослідження творчості К. Марло привертає увагу до невивченої в українському літературознавстві проблематики творчості англійського письменника, що сприяє ліпшому розумінню доби Відродження загалом.

Мета дослідження: визначити суспільний і літературний контекст у трагедії К. Марло “Мальтійський єврей”, проаналізувати дух народу в літературному факті як концентрацію історії, дослідити проблематику трагедії.

Створення нових традицій та філософій зумовлене тим, що у добу Відродження повністю зруйновано ідеологію попередньої доби – Середньовіччя. У кожній країні становлення нових традицій та філософій відбувалося по-різному, специфіка англійського гуманізму зумовлена його часовими межами – Відродження проникає до Англії тільки у кінці XV ст., англійський гуманізм – це гуманізм пізнього Відродження, в якому були передумови зародження власної ідеології, зумовлені впливом історичних подій попередніх століть.

Британія упродовж 400 років була під владою Риму. Цей факт не є позитивним моментом історії країни, але завдяки цьому налагодилися торгівельні шляхи і заснувалися нові міста. За зразком римських поселень розрослися англійські міста та поширювалося християнство.

Безперервні війни і міжусобиці не сприяли розвитку мирної творчості. Внаслідок війни Червоної і Білої троянд упродовж XV ст. зростала кількість шкіл по всій країні, що спричинило попит на книги та рукописи. За цей період відбудовано і поповнено фонди бібліотеки Англії. Спадщина античних авторів стала доступнішою для вивчення. Вийшло багато перекладів античних авторів. Англійські гуманісти перейняли із цих творів ідеали та канони літератури. Першим центром гуманістичної культури в Англії став Оксфордський університет. В Англії, як і в Італії, драматургія розвивалася під впливом класиків у три етапи: спочатку ставили п'єси римських драматургів в оригіналі, потім у перекладі, пізніше писали рідною мовою, використовуючи античні зразки. Саме під час третього етапу і починав письменницьку діяльність К. Марло, творчість якого можна вважати квінтесенцією епохи Відродження в Англії.

Творчий спадок письменника неможливо аналізувати, ігноруючи історію Англії. У цьому контексті творчість К. Марло (1564–1593 рр.) цікава для дослідження, хронологічно передуючи періоду кризи гуманізму. Крістофера Марло можна вважати нащадком перших англійських гуманістів, які були прибічниками античної літератури. Цим фактом також можемо пояснити написання всіх його п'єс за класичним зразком античної трагедії, серед яких і “Мальтійський єврей”, яку й аналізуємо у статті.

Треба зазначити, що перші роки XVI ст. заповнені військовими конфліктами, в основі яких боротьба між Францією та Іспанією за владу над багатими територіями Італії і Фландрії. Англія значно поступалася цим двом суперникам багатством і чисельністю населення, але поступово засвоїла їхню політику ведення війни, і з приходом до влади Єлизавети встановлено релігійний компроміс. Сама ж Єлизавета мало цікавилася питаннями релігії, їй важливо було лише досягти такого врегулювання, яке могло б задовольнити якнайбільшу кількість населення. Тому ліквідовано владу папи, на її місце встановлено королівську монархію. За організацією і принципами віровчення англійська церква була нібито “католицькою”, бо вона зберегла традиції церкви, і “реформованою”, оскільки звільнилася від низки звичаїв і вірувань, що проникли в католицизм у період доби Середньовіччя. Священники, формулюючи учення, прагнули зробити його більш розпливчатим, щоб тлумачити так, як їм буде вигідно.

П'єсу К. Марло “Мальтійський єврей”, написану 1589 р., можна назвати лакмусовим папірцем історичних подій і загальної ситуації в Англії XV–XVI ст., що перебувала в ті часи на шляху до великих змін, які найочевиднішими були у Лондоні – центрі театрального мистецтва, найбільших економічних, демографічних та інтелектуальних змін у “Ренесансній Європі”.

Цю п'єсу за жанром можна вважати трагедію, в тексті якої письменник досить вдало вводить білий вірш. Саме цей віршовий розмір дає змогу К. Марло, не ховаючись за порожніми словами, просто і чітко порушувати найболючіші питання, які хвилювали англійців у добу Відродження: практично знищене сільське господарство, банкрутство підприємців, безробіття, хабарництво, здирництво, засилля іноземців, які забирали роботу в корінного населення, невизначеність церкви та королеви, пригніченість, безпорадність і злість через власне безсилля найяскравіше відображені у п'єсі К. Марло “Мальтійський єврей”.

Письменник у п'єсі засуджує церкву та наголошує, що релігія – це лише іграшка в руках церкви: "...Релігію вважаю іграшкою я / І стверджую: нема гріха, є дурість..." [4, с. 1]. Порівнюючи Варавву із Н. Макіавеллі, письменник пояснює головну думку свого твору – перемога будь-якою ціною. І найлегший спосіб перемогти – вбити того, хто заважає: "...Він не волав у вогні – / Заздрістників змусив у ньому він горіти. / Не-хай всі заздять мені, і до біса жалість!" [4, с. 1].

Письменник обирає місцем подій для своєї трагедії Мальту, що розташована в центрі морських доріг з Європи до Азії і Африки та здавна вабила завойовників. Син турецького султана Калімаат із захопленням описує Мальту, яку йому вдалося завоювати: "Могли ми бачити надійно як / Охоронявся полонений острів. / Він Середземним морем оточений / І зміцнений іншими островами, / Сицилією тил його охороняє, / Де править сіракузький Діонісій. / Ще дві високі вежі цілі, / Дивуюся я тому, що місто пало" [4, с. 51–52]. Отже Мальта була ласим шматком для багатьох держав і там було вигідно займатись торгівлею. Дійова особа трагедії "Мальтійський єврей" Варавва багатий та поважний купець, і все його життя, всі його статки зруйновано в одну мить. Одного дня турки вирішили взяти з Мальти дань за попередні 30 років, мальтійський губернатор вважав, що справедливо буде зібрати цю дань тільки з мальтійських євреїв, винних у цьому нещасті: "Ми довго потурали вашій вірі, / Що проклята самими небесами, / Саме тому уразило нас це нещастя" [4, с. 7]. Ці слова губернатора Фарнезе ніби розбудили у Варавві дикого звіра, ладного будь-якою ціною баротися за власне життя і статки. Після розмови із губернатором Варавва почав свою криваву гру, ляльками в якій виступили живі люди. Він повністю відкидає будь-які соціальні забобони і, керуючись лише власною вигодою, ладен продати свою доньку синові губернатора Лодовіко: "У батька вашого мої алмази, / Один лишився у мене.... / Домовимось, в мій дім приходьте – / Віддам його я вам" [4, с. 18–19]. Використовуючи свою доньку Авігею у якості приманки Варавва здійснює свій план помсти Фарнезі. Письменник за допомогою метафори описує неминучу смерть Лодовіко: "...Як правда те, що дощ йшов із манни, / Так правда те, що загине Лодовіко. / Його батько мій найлютіший ворог" [4, с. 23]. Варавва, немов цунамі, руйнуючи все довкола себе, разом із Лодовіко вбиває коханого своєї доньки Матіаса.

Люта ненависть до християнської віри і до людей, які живуть за законами цієї віри, спонукає Варавву навіть на вбивство монахів Джакомо та Барнадіна: "Мій страх минув, я врятувався... / Один примусив мою доньку хреститися, / Інший знає більше ніж потрібно, / І через це вони загинуть..." [4, с. 37].

Письменник називає дійову особу трагедії Варавва (англ. *Varabas*). Можна зробити сміливе припущення і порівняти ім'я персонажа із грецьким іменником *βαρβαρος*, який перекладається як "іноземець" – людина з іншої країни. Після цього порівняння все стає на свої місця: вороже настроєний іноземець, прагнули лише власної вигоди, навіть ціною життя своєї доньки не може і не буде прийнятим корінним населенням: "...Хай буде проклята вона, як проклят / Каїн Адамом за вбивство брата! ... Побачиш смерть ти Авігеї..." [4, с. 31].

Письменник починає п'єсу з прологу, у якому порівнює Н. Макіавеллі і Варавву: "...Який щасливий тим, що став багатим, / Керуючись моїми принципами. / Йому хай шану віддадуть / Ганьбить його не стануть лише тому, / Що він на мене схожий..."

[4, с. 1–2]. Багато років Варавва мандрував і вчився хитрощам життя: інтригам, здириництву, обману й вмінню заробляти гроші не працюючи. Він надзвичайно пишається своїм розумом: “... Так розумні люди примножують / Нікчемною торгівлею майна / І поступово у коморі тісній / Безліч скарбів збирають...” [4, с. 2]. Навіть купуючи собі раба, мальтійський єврей шукає безпринципну, нахабну, хитру людину. Можна сказати, що він шукає такого ж, як він сам. Його рабом стає Ітомор – дзеркальне відображення Варавви, який теж надзвичайно пишається своїми “добрими вчинками”: “Якщо сказати чесно, / Підпалював поселення я християн, / Катував рабів я на галерах...” [4, с. 22].

Письменник у п’єсі не стає на бік жодної з релігій. Він виступає в ролі філософа, який спостерігає за подіями у п’єсі, даючи читачеві/глядачеві можливість робити висновки самому. Для Англії епохи Відродження характерні різкі протиріччя і контрасти, з яких найбільш значною була прірва між зростаючим багатством одних верств населення і бідністю інших. Зростання політичної могутності країни супроводжувалося політичною боротьбою між старою феодалною владою і новою монархією.

Отже, в Англії в добу Відродження відбувалося багато доленосних подій: самоідентифікація англійців як нації, книгодрукарство, налагодження зв’язків з країнами сходу, внаслідок чого професія крамаря-шахрая стала звичною. К. Марло зображує Варавву як крамаря, який не цурається вбивств і повстає проти християн. Смерть Варавви і тимчасова перемога християн лунають закликком, вказуючи шлях до вирішення конфліктів у сучасній письменнику Англії. Тільки об’єднавши свої зусилля можна подолати період кризи та занепаду, релігійна терпимість теж є ключем до вирішення конфліктів.

Подальший науковий пошук може відбуватися у дослідженні конфліктів та мотивів трагедій Крістофера Марло, що дасть можливість простежити динаміку поглядів письменника.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Галич О.* Теорія літератури : підручник / Галич О., Назарець В., Васильєв Є. – К. : Либідь, 2008. – 488 с.
2. Літературознача енциклопедія. Т. 1 / [авт.-уклад. Ковалів Ю.І.]– К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 608 с.
3. Літературознача енциклопедія. Т. 2 / [авт.-уклад. Ковалів Ю.І.]– К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 624 с.
4. *Марло К.* Эдуард II : [Электронный ресурс] / Марло К. – Режим доступа к сайту: <http://adelanta.info/library/poetry/541.html>
5. *Парфенов А. Т.* Кристофер Марло / Парфенов Александр Тихонович. – М. : Художественная литература, 1964. – 221 с.
6. *Baker G. P.* Dramatic technique in Marlowe, 1913.
7. *Ellis-Fermor C.* Marlowe, 1927.
8. *Gordon W.* British Theatre / Gordon W. – London : Continuum, 2003.
9. *Lewis J. G.* Marlowe’s Life, Canterbury, 1891.
10. *Verity A. W.* Influence of Marlowe on Shakespeare’s earlier style, 1886.

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2011

Прийнята до друку 02.11.2011

## HISTORICAL EPOCH IN CH. MARLOWE'S "THE JEW OF MALTA"

Valeriia Heorhiievskia

*V.N. Karazin National University of Kharkiv,  
4, Svobody Sq. Kharkiv, 61022,  
e-mail: klass\_philol@mail.ru*

During the period of the Renaissance the ideology of previous days, dark Ages, fully collapses that is why it was necessary to create new traditions and philosophy. The peculiarities of English humanism were conditioned by the temporal scopes of its existence – Renaissance got to England only in the end of the 15th century, English humanism is humanism of late Renaissance, which carries in itself pre-conditions of origin of own ideology. In this context the creative work of Christopher Marlowe sets forth considerable interest for research, chronologically preceding the period of humanism crisis.

*Key words:* Ch. Marlowe, age of Renaissance, tragedy, range of problems, characters in the play.

## ИСТОРИЧЕСКАЯ ЭПОХА В ПЬЕСЕ КРИСТОФЕРА МАРЛО "МАЛЬТИЙСКИЙ ЕВРЕЙ"

Валерия Георгиевская

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,  
площадь Свободы 4, г. Харьков, 61022,  
e-mail: klass\_philol@mail.ru*

Во время Возрождения полностью разрушена идеология предыдущей эпохи, Средневековья, поэтому необходимо было создать новые традиции и философию. Специфика английского гуманизма обусловлена временными границами его существования – Возрождение проникает в Англию только в конце XV ст., английский гуманизм – это гуманизм позднего Возрождения, в котором были предпосылки зарождения собственной идеологии. В этом контексте творчество Кристофера Марло представляет значительный интерес для исследования, хронологически предшествуя периоду кризиса гуманизма.

*Ключевые слова:* К. Марло, эпоха Возрождения, трагедия, проблематика, действующие лица.